

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 7. prosince 2021 ve věci č. 57467/15 – *Savran proti Dánsku*

Velký senát Soudu šestnácti hlasy proti jednomu shledal, že v případě stěžovatele trpícího těžkou formou schizofrenie nebylo prokázáno, že by zdravotní rizika jeho vyhoštění do Turecka mohla dosáhnout minimálního prahu závažnosti stanoveného ve věci *Paposhvili proti Belgii*, a proto nedošlo k porušení článku 3 Úmluvy. Jedenácti hlasy proti šesti dále shledal, že rozhodnutím o vyhoštění stěžovatele došlo k porušení článku 8 Úmluvy, neboť vnitrostátní orgány v rámci vyvažování dotčených zájmů dostatečně nezohlednily všechny relevantní faktory, zejména dopad, který mělo upuštění od potrestání stěžovatele pro duševní nemoc na posouzení závažnosti trestného činu, jakož i trvalou povahu zákazu vyhoštění.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatel turecké státní příslušnosti se ve věku šesti let přestěhoval se svou matkou a sourozenci do Dánska. V roce 2006, kdy mu bylo 21 let, se dopustil zvláště závažného zločinu, když jako člen skupiny napadl osobu, která na následky zranění zemřela. Stěžovatel byl za daný trestný čin v roce 2009 odsouzen. Bylo však upuštěno od jeho potrestání, neboť trpěl paranoidní schizofrenií, která měla dopad na jeho chování i v době spáchání trestného činu. Namísto toho byl stěžovatel umístěn do ochranného léčení. Vedle toho bylo rozhodnuto o jeho vyhoštění s trvalým zákazem navrácení. V roce 2012 bylo zahájeno řízení o přezkumu uloženého trestu, ve kterém stěžovatel žádal o propuštění z ochranného léčení vzhledem ke zlepšení svého zdravotního stavu a o upuštění od vyhoštění. V roce 2014 městský soud žádosti vyhověl a trest stěžovatele změnil pouze na léčbu na psychiatrickém oddělení. Rozhodl zároveň o zrušení vyhoštění, které považoval vzhledem ke stěžovatelově duševní poruše za nevhodné. Dané rozhodnutí nicméně v roce 2015 změnil vrchní soud, který měl za to, že stěžovatel bude mít v Turecku přístup k potřebné léčbě. Po zamítnutí dovolání byl stěžovatel v roce 2015 vyhoštěn do Turecka.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 3 ÚMLUVY

Stěžovatel před Soudem namítal, že jeho vyhoštěním do Turecka vzhledem k jeho duševní nemoci došlo k porušení článku 3 Úmluvy, neboť zde neměl přístup k potřebné zdravotní péči.

Senát páté sekce v roce 2019 rozhodl čtyřmi hlasy proti třem, že v případě vyhoštění stěžovatele, aniž by dánské orgány získaly individuální a dostatečné záruky, že stěžovateli bude v Turecku poskytnuta odpovídající psychiatrická léčba, by došlo k porušení článku 3 Úmluvy. Podle senátu bylo prokázáno, že stěžovatel kromě denního poskytování léků vyžaduje kontaktní osobu pro pravidelný dohled nad jeho léčbou, aby se předešlo relapsu a rozvoji poruchy imunity, která by mohla být způsobena jeho medikací. Zůstalo ale nejasné, zda by měl stěžovatel v Turecku reálný přístup k příslušné psychiatrické léčbě včetně jeho pravidelného sledování. Vzhledem k tomuto závěru se senát nezabýval námitkou na poli článku 8 Úmluvy.

a) Vyhoštění vážně nemocných osob z pohledu článku 3 Úmluvy

Velký senát Soudu nejprve připomenul, že zákaz mučení a nelidského či ponižujícího zacházení se nevztahuje na všechny případy špatného zacházení, ale pouze na ty, které dosáhnou minimálního prahu závažnosti. Posouzení této úrovně je relativní a závisí na všech okolnostech daného případu. Relevantní zásady pro posouzení, zda vyhoštěním vážně nemocné osoby dojde k porušení článku 3 Úmluvy, Soud stanovil ve věci *Paposhvili proti Belgii* (č. 41738/10, rozsudek velkého senátu ze dne 13. prosince 2016). Vyjasnil zde, že za velmi výjimečné případy, které by mohly vést k závěru o porušení

článku 3, lze považovat i jiné situace než bezprostřední riziko úmrtí dotčené osoby, což byla dosavadní rozhodovací praxe Soudu po vydání rozsudku ve věci *N. proti Spojenému království* (č. 26565/05, rozsudek velkého senátu ze dne 27. května 2008). Konstatoval, že „velmi výjimečné případy“ představují i situace, kdy je vyhošťována vážně nemocná osoba, u níž závažné důvody zakládají domněnku, že ačkoliv není v bezprostředním ohrožení života, nedostatek vhodné péče či přístupu k ní v přijímající zemi představuje riziko skutečného nebezpečí vážného, rychlého a nevratného zhoršení jejího zdravotního stavu vedoucího k intenzivnímu utrpení nebo výraznému snížení předpokládané délky života (*Paposhvili proti Belgii*, cit. výše, § 183). Článek 3 státům ukládá, aby na vnitrostátní úrovni byla dostupná řízení, v jejichž rámci je možné přezkoumat námitky vyhošťovaných osob a posoudit, jaké nebezpečí jim hrozí v cílové zemi. Je na stěžovateli, aby předložil důkazy o existenci takových závažných důvodů. Na příslušných vnitrostátních orgánech následně je, aby stěžovatelem tvrzené riziko podrobily pečlivému přezkumu a veškeré vyvstávající pochybnosti s ohledem na předvídatelné důsledky vyhoštění vyvrátily. Daný přezkum musí vzít v úvahu obecně dostupné zdroje jako zprávy Světové zdravotnické organizace nebo věrohodné nevládní organizace, jakož i lékařské zprávy posuzované osoby. Příslušné orgány musí dále ověřit, zda zdravotní péče obecně dostupná v přijímacím státě je dostatečná a vhodná k léčbě onemocnění tak, aby vyhošťovaná osoba nebyla vystavena zacházení v rozporu s článkem 3 Úmluvy. Zároveň musí vzít v potaz i to, zda tato osoba bude mít v přijímajícím státě reálný přístup k vhodné péči a zdravotnickým zařízením, jakož i náklady spojené s léčbou, sociální a rodinné vazby a vzdálenost, kterou musí osoba překonat, aby přístup k péči získala. V případě pochybností je povinností vyhošťujícího státu opatřit si diplomatické záruky, které by případnému zacházení v rozporu s článkem 3 Úmluvy zabránily (tamtéž, § 185–191).

b) Obecné úvahy ke kritériím stanoveným ve věci Paposhvili

Velký senát kritéria stanovená ve věci *Paposhvili* potvrdil. Uvedl, že předložené důkazy musí být schopné prokázat naplnění minimálního prahu závažnosti. Zdůraznil ovšem, že teprve poté, co je tento práh závažnosti naplněn, a článek 3 je tudíž použitelný, nabývají na významu další povinnosti vyhošťujícího státu stanovené ve věci *Paposhvili*. Připomněl rovněž procesní povahu závazků smluvních států podle článku 3 Úmluvy v případech týkajících se vyhoštění vážně nemocných osob.

c) Relevance prahového testu pro duševně nemocné osoby

Daný prahový test minimálního stupně závažnosti stanovený ve věci *Paposhvili* Soud označil za dostatečně flexibilní, aby se dal použít na všechny situace, které se týkají vyhoštění vážně nemocných osob na poli článku 3 Úmluvy bez ohledu na povahu jejich nemoci. Obecným odkazem na „vážně nemocné osoby“ test není omezen na konkrétní kategorii nemocí, natož fyzických, ale je možné ho vztáhnout na jakoukoliv kategorii nemocí, včetně nemocí duševních, a to za předpokladu, že se na situaci dotýčné nemocné osoby vztáhnou tato kritéria jako celek. Prahový test neodkazuje na určitou nemoc, ale na „nevratnost“ ve vztahu ke „zhoršení zdravotního stavu [osoby]“, což je širší pojem, který může obsáhnout velké množství faktorů, včetně přímých účinků nemoci i jejích vzdálenějších důsledků. Dle Soudu by bylo nesprávné oddělovat různé fragmenty prahového testu od sebe vzhledem k tomu, že „zhoršení zdravotního stavu“ je spojeno s „intenzivním utrpením“. Posouzení konkrétního případu by proto mělo být provedeno na základě všech těchto prvků dohromady.

d) Použití uvedených zásad na předmětnou věc

Velký senát podotkl, že senát páté sekce neposoudil okolnosti projednávané věci z hlediska prahového testu stanoveného ve věci *Paposhvili*. Jak přitom uvedl již výše, další otázky (jako např. ověřování dostupnosti vhodné léčby) jsou relevantní až po naplnění této podmínky.

I když Soud shledal, že není nutné v abstraktní rovině rozhodnout, zda osoba trpící těžkou formou schizofrenie může být vystavena „intenzivnímu utrpení“ ve smyslu prahového testu vytýčeného ve věci *Paposhvili*, v projednávané věci nebylo dle jeho názoru prokázáno, že by vyhoštění do Turecka stěžovatele vystavilo vážnému, rychlému a nevratnému zhoršení jeho zdravotního stavu, které by mělo za následek intenzivní utrpení, natož výrazné snížení předpokládané délky života. Dle některých relevantních lékařských vyjádření mohl případný relaps stěžovatelovy nemoci kvůli zhoršení

psychotických symptomů vyústit v jeho „agresivní chování“ a vést k „výrazně vyššímu riziku trestných činů vůči druhým osobám“. Třebaže by se jednalo o velmi vážné a škodlivé následky, není možné je považovat za „vedoucí k intenzivnímu utrpení“ samotného stěžovatele. Nezdálo se, že by existovalo riziko, že by stěžovatel ublížil sám sobě. Riziko zhoršení fyzického zdraví v důsledku medikace, která může vést k imunitním poruchám, se nejevilo v případě stěžovatele jako skutečné ani bezprostřední. Stěžovatel již dané léky několik let užíval bez jakýchkoliv negativních následků. I kdyby se imunitní poruchy projevily, relevantní důkazy nenasvědčovaly tomu, že by byly „nevratné“ nebo že by vedly k „intenzivnímu utrpení“ či k „významnému zkrácení průměrné délky života“, což je nezbytné ke splnění prahového testu.

Dle Soudu tedy stěžovatel neprokázal závažné důvody pro domněnku, že po navrácení do Turecka by v případě absence vhodné léčby nebo její nedostupnosti byl vystaven nebezpečí následků vymezených ve věci *Paposhvili*. Soud proto dospěl k závěru, že okolnosti daného případu nedosáhly prahu závažnosti stanoveného článkem 3 Úmluvy k tomu, aby spadaly do působnosti tohoto ustanovení. Uvedl, že daný práh závažnosti by pro obdobné případy měl zůstat vysoký. Za daných okolností podotkl, že není potřeba se zabývat splněním povinností vyhošťujícího státu na poli článku 3 Úmluvy, a rozhodl, že k porušení tohoto ustanovení nedošlo.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatel dále před Soudem namítal, že nezrušením rozhodnutí o vyhoštění a jeho následným výkonem včetně doživotního zákazu navrácení došlo k porušení jeho práva na ochranu soukromého a rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy.

a) Rozsah přezkumu

Stížnost na poli článku 8 Soud posuzoval pouze ve vztahu k přezkumnému řízení, v jehož rámci došlo k odmítnutí zrušit již vydané rozhodnutí o vyhoštění a k výkonu tohoto rozhodnutí s následkem trvalého zákazu navrácení. Soud se danou námitkou tedy nezabýval ve vztahu k původnímu rozhodnutí o vyhoštění a trestnímu řízení, v němž bylo vyhoštění uloženo, neboť v daném rozsahu byla stížnost prohlášena za nepřijatelnou již senátem páté sekce (*T. C. E. proti Německu*, č. 58681/12, rozsudek ze dne 1. března 2018, § 54).

b) Zda došlo k zásahu do práva na respektování soukromého a rodinného života

Stěžovatel přicestoval do Dánska ve svých šesti letech, získal zde pobytové oprávnění a absolvoval základní školu. Na území Dánska pobýval legálně dalších čtrnáct let a osm měsíců a strávil zde formativní roky svého života. Soud proto označil stěžovatele za „usazeného migranta“, na kterého se uplatní článek 8 Úmluvy v aspektu „soukromého života“ (*Maslov proti Rakousku*, č. 1638/03, rozsudek velkého senátu ze dne 23. června 2008, § 63).

Stěžovatel tvrdil, že došlo k zásahu i do jeho rodinného života, neboť jeho matka a čtyři sourozenci, se kterými má blízký vztah, žijí rovněž v Dánsku. V období, kdy byl ve v ochranném léčení, se navzájem navštěvovali. Stěžovatelova závislost na nich má být přitom umocněna jeho zranitelností vzhledem k duševní nemoci. K tomu Soud připomněl, že vztah mezi rodiči a jejich dospělými dětmi, resp. mezi dospělými sourozenci, nespadá pod rodinný život ve smyslu článku 8 Úmluvy, pokud neexistují dodatečné prvky závislosti (*A. W. Khan proti Spojenému království*, č. 47486/06, rozsudek ze dne 12. ledna 2010, § 32). V řadě případů týkajících se „mladých dospělých“, kteří nadále žili se svými rodiči a dosud nezaložili vlastní rodinu, Soud nicméně nelpěl na prokázání dodatečné závislosti (*Bouchelkia proti Francii*, č. 23078/93, rozsudek ze dne 29. ledna 1997, § 41). V projednávané věci Soud podotkl, že i kdyby měl stěžovatele, kterému bylo v době pravomocného rozhodnutí o vyhoštění 24 let, považovat za „mladého dospělého“, stěžovatel se svojí rodinou již delší dobu nežije. Od dětství byl umisťován do pěstounské nebo institucionální péče. Zároveň nebylo prokázáno, že by zdravotní stav stěžovatele omezoval do té míry, že by byl nucen spoléhat na péči a podporu rodiny ve svém každodenním životě (*Emonet a ostatní proti Švýcarsku*, č. 39051/03, rozsudek ze dne 13. prosince 2007,

§ 35) ani že by byl na svých příbuzných závislý finančně či jiným způsobem. Za daných okolností se Soud rozhodl námitku stěžovatele posuzovat spíše jako zásah do jeho soukromého než rodinného života.

c) Zákonnost zásahu a jeho legitimní cíl

Nebylo zpochybňováno, že předmětný zásah byl v souladu se zákonem a sledoval legitimní cíl předcházení nepokojům a zločinnosti.

d) Nezbytnost zásahu v demokratické společnosti

Soud připomněl relevantní faktory při posuzování vyhoštění mladého dospělého, který dosud nezaložil vlastní rodinu: patří sem povaha a závažnost trestného činu spáchaného stěžovatelem; délka pobytu stěžovatele v zemi, ze které má být vyhoštěn; doba, která uplynula od spáchání trestného činu a chování stěžovatele během ní; a nakonec pevnost sociálních, kulturních a rodinných vazeb na hostující zemi a zemi svého původu (*Maslov proti Rakousku*, cit. výše, § 71). Soud zároveň přisuzuje důležitost délce zákazu návratu do hostující země stanovenou rozhodnutím o vyhoštění (*Khan proti Dánsku*, č. 26957/19, rozsudek ze dne 12. ledna 2021, § 79), jakož i dalším okolnostem, které mohou být relevantní pro jednotlivé případy, včetně zdravotních aspektů (*Shala proti Švýcarsku*, č. 52873/09, rozsudek ze dne 15. listopadu 2012, § 46). V neposlední řadě platí, že dlouhodobě usazený cizinec, který celé své dětství a mládí nebo jejich velkou část strávil legálně v hostující zemi, může být vyhoštěn pouze z velmi závažných důvodů (*Maslov proti Rakousku*, cit. výše, § 75). Vnitrostátní orgány mají určitý prostor pro uvážení při posouzení, zda je vyhoštění cizince „nezbytné v demokratické společnosti“. Pokud ale odůvodnění vnitrostátních soudů postrádá skutečné vyvažování dotčených zájmů ve světle kritérií stanovených judikaturou Soudu, požadavky kladené článkem 8 Úmluvy nejsou naplněny (*El Ghatet proti Švýcarsku*, č. 56971/10, rozsudek ze dne 8. listopadu 2016, § 47).

V projednávané věci Soud uvedl, že by vnitrostátní orgány provedly vyvažování dotčených zájmů v rámci původního trestního řízení, které prvně rozhodlo o vyhoštění stěžovatele, od dané chvíle do doby rozhodování orgánů o možném zrušení předmětného rozhodnutí uplynula značná doba (srpen 2009 – květen 2015), a bylo proto opět na vnitrostátních orgánech, aby i v řízení o možném zrušení trestu vyhoštění posoudily přiměřenost dopadů daného rozhodnutí na soukromý život stěžovatele a zohlednily vývoj v jeho chování a v jeho zdravotním stavu. Právě kvalita daného řízení je předmětem přezkumu Soudu.

Podle Soudu je stěžovatele nutné kvůli jeho duševní nemoci považovat za zranitelnější osobu, než je běžný „usazený migrant“ čelící vyhoštění. Jeho zdravotní stav je tedy jedním z faktorů, které je třeba při vyvažování zájmů zohlednit. Dle Soudu není důvod zpochybňovat, že zdravotním aspektům stěžovatelova případu byla v daném řízení věnována velmi důkladná pozornost. Vrchní soud pečlivě posoudil dopad vyhoštění na stěžovatelův zdravotní stav včetně existence a dostupnosti potřebné lékařské péče v místě jeho možného budoucího pobytu. Zohlednil přitom jak náklady na léky a péči, vzdálenost, kterou je nutné překonat pro přístup ke zdravotní péči, tak dostupnost lékařské pomoci v jazyce, kterým mluví stěžovatel. Soud nicméně zopakoval, že zdravotní aspekty jsou jen jedním z relevantních faktorů.

Pokud jde o povahu a závažnost trestného činu spáchaného stěžovatelem, klíčová otázka dle Soudu zní, zda skutečnost, že vnitrostátní soudy upustily od potrestání stěžovatele z důvodu jeho duševní choroby, omezila rozsah, v němž se vyhošťující stát mohl legitimně opírat o stěžovatelovu trestnou činnost jako zdůvodnění jeho vyhoštění. K tomu Soud poznamenal, že kritérium „povaha a závažnost“ trestného činu spáchaného stěžovatelem předpokládá, že příslušný vnitrostátní soud shledal dostatečnou úroveň trestní odpovědnosti stěžovatele trpícího duševní chorobou za jeho činy. Skutečnost, že trestní odpovědnost stěžovatele byla v době spáchání trestného činu pro jeho duševní nemoc vyloučena, může omezit váhu, kterou lze připsat faktoru „povahy a závažnosti“ trestného činu ve vyvažování protichůdných zájmů. K této skutečnosti však vnitrostátní soudy nepřihlédly, když zohlednily jen závažnost trestného činu stěžovatele.

Soudy se dále nezabývaly ani chováním stěžovatele v době po spáchání trestného činu, byť dostupné důkazy naznačují, že psychiatrická léčba na něj zjevně měla příznivý vliv, jeho původně agresivní chování se stabilizovalo a stěžovatele bylo díky tomu možné propustit z ochranného léčení. Vrchní soud ale nijak nerefletoval tyto změny včetně jejich dopadu na míru rizika, že se stěžovatel opětovně dopustí trestné činnosti.

Dalším bodem k posouzení byla pevnost sociálních, kulturních a rodinných vazeb stěžovatele na hostující zemi a zemi původu. V tomto ohledu byly vazby stěžovatele k Turecku ve srovnání s Dánskem naprosto minimální. K vazbám na Dánsko vrchní soud přitom pouze poznamenal, že stěžovatel dosud nezaložil vlastní rodinu. Soud ale připomněl, že v takovém případě je ve hře život soukromý. Velkou váhu přisoudil skutečnosti, že stěžovatel je dlouhodobě usazeným migrantem, který v Dánsku žije od svých šesti let, získal tam své vzdělání, zapojil se do pracovního trhu a má tam své nejbližší rodinné příslušníky.

Co se týče délky zákazu návratu do hostující země, Soud připomněl, že i když je tento zákaz vydán na neurčitou dobu, může být považován za přiměřený, pokud stěžovali i nadále zbývá možnost vrátit se do daného státu (*Vasquez proti Švýcarsku*, č. 1785/08, rozsudek ze dne 26. listopadu 2013, § 50, kde stěžovatel mohl požádat o povolení ke vstupu jakožto turista), případně pokud může požádat o přezkum délky zákazu vstupu (*Kaya proti Německu*, č. 31753/02, rozsudek ze dne 28. června 2007, § 68–69). V projednávané věci však vnitrostátní právo stěžovateli neposkytovalo ve vztahu k rozhodnutí o zákazu návratu žádný prostředek nápravy. Tento zákaz byl tudíž nezměnitelný a trvalý.

Ve světle výše uvedeného Soud shledal, že vnitrostátní orgány dostatečně nezohlednily a řádně nevyvážily jednotlivé dotčené zájmy v souladu s kritérii na poli článku 8 Úmluvy, a proto rozhodl, že došlo k jeho porušení.

III. Oddělená stanoviska

Soudkyně Jelić ve svém souhlasném stanovisku poznamenala, že by považovala za vhodnější řešit námitku stěžovatele na poli článku 8 Úmluvy nejen z pohledu ochrany jeho soukromého života, ale i života rodinného, a to vzhledem k jeho závažné duševní poruše, která vedla k neschopnosti založit si vlastní rodinu a zvýšené zranitelnosti, což vytváří ještě silnější citové vazby na původní rodinu.

Soudce Serghides ve svém částečně souhlasném a částečně nesouhlasném stanovisku kritizoval závěr velkého senátu o neporušení článku 3 Úmluvy. Dle jeho názoru by ve věcech vyhoštění těžce nemocných osob neměl být nastaven práh závažnosti tak vysoko, aby zahrnoval pouze „velmi výjimečné případy“.

Soudci Kjølbro, Dedov, Lubarda, Harutyunyan a soudkyně Kucsko-Stadlmayer a Poláčková ve svém částečně nesouhlasném stanovisku rozporovali zejména závěr velkého senátu na poli článku 8 Úmluvy ohledně dopadu, který přisoudil skutečnosti, že v případě stěžovatele bylo upuštěno od potrestání pro jeho duševní nemoc, na posouzení kritéria povahy a závažnosti trestného činu. Dle jejich názoru duševní porucha pachatele by neměla omezit právo státu přijmout opatření za účelem předcházení zločinnosti.